

Albert Camus

Conferințe și discursuri
1937-1958

Traducere din limba franceză
și note de Marina Vazaca

POLIROM
2024

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i>	5
<i>Nota editorului francez</i>	9
Cultura indigenă. Noua cultură mediteraneeană, 1937	15
Apărarea inteligenței, 1945	25
Un cuvânt al domnului Albert Camus [adresat românilor], 1945	30
Criza Omului, 1946.	33
Sîntem oare pesimiști?, 1946	56
Intervenție la masa rotundă organizată de asociația Civilisation, 1946.	62
Mesaj citit de Jean Amrouche la Maison de la Chimie, 1946	74
Necredinciosul și creștinii. Conferință la mănăstirea din boulevard La Tour-Maubourg, 1946	78
Spania? Cred că nu mai știu ce să spun..., 1946-1947.	99
Răspund..., 1948.	101
Martorul libertății, 1948.	106
Vremea ucigașilor, 1949	117
Europa fidelității, 1951	139
Conferință la Casal de Catalunya [Calendarul libertății: 19 iulie 1936], 1951.	148
<i>Albert Camus talks about the general election in Britain</i> , 1951	156
Apel pentru cei condamnați la moarte, 1952.	164
Spania și cultura, 1952	168

Pîinea și libertatea, 1953	176
Conferință la Maison de la Mutualité [Calendarul libertății: 17 iunie 1953], 1953	186
Viitorul civilizației europene, 1955	193
Despre viitorul tragediei, 1955	219
Spania și donquijotismul, 1955	234
Omagiu unui ziarist exilat, 1955	238
Pentru Dostoievski, 1955	247
Apel la un armistițiu civil în Algeria, 1956	250
Poznań, 1956	262
Alegerea libertății. Omagiu lui Salvador de Madariaga, 1956	267
Mesaj adresat unor tineri francezi în favoarea Ungariei, 1956	276
Ziua în care Kádár a știut ce-i frica, 1957	280
Un mesaj adresat scriitorilor maghiari din exil, 1957	289
Ce datorez eu Spaniei, 1958	291
Conferință la asociația L'Algérienne, 1958	297

II

Prin urmare, aceste idei false au îmbolnăvit Europa. I-au transmis virusul eficienței și au făcut necesară crima. Să fii eficient este marele slogan din ziua de astăzi și, în măsura în care am dorit eficiență din disperare sau de dragul logicii, în măsura asta sîntem cu toții răspunzători de crimele Istoriei. Pentru că voința de eficiență înseamnă voință de dominare. Să vrei să domini pe cineva sau ceva înseamnă să dorești sterilitatea, tăcerea sau moartea acelui cineva. Iată de ce trăim într-un fel ca niște fantome într-o lume de-acum abstractă, tăcută de atîtea urlete și amenințată cu ruina. Pentru că filosofii care pun eficiența în vîrfurile tuturor valorilor sînt filosofii ale morții. Și doar sub influența lor forțele vieții au părăsit Europa, iar civilizația acestui continent prezintă astăzi semne de pieire. Și civilizațiile au scorbutul lor, care este aici răul abstracțiunii.

[*Cuvinte ilizibile.*] Voi da doar cîteva exemple. Mai întîi polemica. Nu există viață fără dialog. Iar în cea mai mare parte a lumii, dialogul este înlocuit astăzi cu polemica, limbajul eficienței. Secolul XX este la noi secolul polemicii și al insultei. Ea ocupă, între națiuni și indivizi, și chiar la nivelul disciplinelor odinioară dezinteresate, locul pe care îl ocupa în mod tradițional dialogul cugetat. Mii de glasuri, zi și noapte, urmînd fiecare în parte un monolog năvalnic, varsă asupra popoarelor un șuvoi de vorbe mistificatoare. Dar care este mecanismul polemicii? Ea constă în considerarea adversarului dușman, în simplificarea lui, în consecință, și în refuzul de a-l vedea. Celui pe care îl insult nu-i mai cunosc culoarea ochilor. Datorită polemicii, nu mai trăim într-o lume de oameni, ci într-o lume de siluete.

Nu există viață nici fără persuasiune. Iar istoria de astăzi nu cunoaște decît intimidarea, politica eficienței. Oamenii

nu trăiesc și nu pot trăi decît după ideea că au ceva în comun în care pot întotdeauna să se regăsească. Dar am descoperit ceva: există oameni care nu pot fi convinși. Îi era și îi este cu neputință unei victime a lagărelor de concentrare să le explice celor care o înjosesc că nu trebuie să o facă. Pentru că aceștia din urmă nu mai sînt reprezentanți ai oamenilor, ci ai unei idei aduse la temperatura celei mai inflexibile voințe. Cel care vrea să domine e surd. În fața lui trebuie să te bați sau să mori. De aceea oamenii de astăzi trăiesc în teroare. În *Cartea morților* se poate citi că un drept egiptean, pentru a-și merita iertarea, trebuia să poată spune: „Nu am pricinuit frică nimănui“. În aceste condiții, zadarnic îi vom căuta pe marii noștri contemporani, în ziua judecării de apoi, în șirul preafericiților.

Și cum să ne mai mirăm că aceste siluete, de-acum surde și oarbe, terorizate, hrănite pe cartelă și a căror viață întreagă este rezumată într-o fișă de poliție, pot fi apoi tratate ca niște abstracțiuni anonime? Este interesant să constatăm că regimurile apărute din ideologiile despre care vorbesc sînt tocmai cele care, sistematic, recurg la deștrădăcinarea populațiilor, plimbîndu-le pe suprafața Europei ca pe niște simboluri vlăguite care nu prind o viață derizorie decît în cifrele statisticilor. De cînd aceste splendide filosofii au intrat în istorie, enorme mase de oameni, dintre care fiecare avea totuși odinioară felul său de a strînge mîna, sînt definitiv îngropate sub cele două inițiale¹ ale persoanelor strămutate, pe care o lume foarte logică le-a inventat pentru ele.

Pentru că toate astea sînt logice. Cînd vrei să unești lumea întreagă în numele unei teorii, prin intermediul eficienței, nu există alte căi decît aceea de a face lumea

---

1. Vezi *supra*, nota de la p. 111.

la fel de descărnată, de oarbă și de surdă ca teoria însăși, la fel de rece ca rațiunea, la fel de crudă ca [*un cuvânt ilizibil*]. Nu există alte căi decât tăierea înseși rădăcinilor care îl leagă pe om de viață și natură. Natura este ceea ce scapă istoriei și rațiunii. Pe ea trebuie așadar să o [*un cuvânt ilizibil*]. Și nu întâmplător nu mai găsim niciun peisaj în marea literatură europeană de după Dostoievski. Nu întâmplător cărțile importante din ziua de astăzi, în loc să fie interesate de nuanțele inimii și de adevărurile iubirii, nu mai sînt pasionate decât de judecători, procese și mecanismele acuzațiilor și, în loc să deschidă ferestrele spre frumusețea lumii, le închid cu grijă peste neliniștea solitarilor. [*Șapte cuvinte ilizibile.*] Personajele sînt o literatură a peisajelor. Nu întâmplător filosoful care inspiră astăzi o mare parte din gîndirea europeană este acela care a scris că doar orașul modern permite spiritului să capete conștiință de sine și care a mers pînă într-acolo încît a spus că natura e abstractă și doar rațiunea e concretă. Acesta este punctul de vedere al lui Hegel, într-adevăr, și este și punctul de plecare al unei imense aventuri a inteligenței, cea care ucide pînă la urmă toate lucrurile. În marele spectacol al naturii, aceste spirite bete nu mai văd nimic altceva decât pe ele însele. Este orbirea ultimă.

De ce să mergem mai departe? Cei care cunosc orașele distruse ale Europei știu la ce mă refer. Ele oferă imaginea acestei lumi descărnate, măcinate de orgoliu, în care de-a lungul unei apocalipse monotone rătăcesc fantome, în căutarea unei prietenii pierdute cu natura și cu oamenii. Marea dramă a omului occidental este aceea că între el și devenirea sa istorică nu se mai interpun nici forțele naturii, nici cele ale prieteniei. Cu rădăcinile tăiate, cu brațele uscate, se confundă deja cu spînzurătorile pe care i le promet crimele și ideologiile sale.

III

Voi întrerupe aici descrierea asta, deși nu este completă. Prea mulți oameni din Europa de azi sînt martorii sărmani ai realității sale pentru a fi posibil să se complacă în ea. Ce mă interesează pe mine e să știu cum anume se poate ieși din această stare și dacă sîntem cu-adevărat capabili să ieșim din ea. Era o vreme cînd poruncile divine îi dădeau fiecăruia regula de conduită și înțeleg prea bine că era o soluție. Dar vremea aceea a trecut, iar 80% dintre europenii de azi trăiesc în afara harului.

Singura concluzie practică este că Europa nu-și mai poate trage forța unei renașteri decît din ceea ce are ea la dispoziție, adică din negările și din revolta ei. Dar, la urma urmei, îmi veți spune, filosofii revoltei au dus-o acolo unde este. S-a revoltat mai întîi împotriva unei lumi care nu avea sens și a ajuns la ideea că lumea asta trebuie dominată pe calea puterii. A ales eficiența. Are ce a dorit. Și este adevărat că majoritatea europenilor au ales, fără să știe, să trăiască așa cum trăiesc. În această situație, nu ar mai fi altă scăpare decît mănăstirea sau pustiul. Viitorul omenirii ar putea fi lăsat pe seama acelor popoare-copii care rîd cocoțate pe mașinile lor.

Totuși, răspunsul meu e altul și-l formulez așa cum este. Revolta nu duce la dominare, și doar dintr-o perversiune a orgoliului intelectual s-au dedus din ea atîtea consecințe înfiorătoare. Nimic nu justifică această furie distructivă în afară de orbirea unei indignări care nici nu-și mai vede rațiunile. Desființînd o justificare superioară, nihilismul respinge orice limită și ajunge să considere că nu contează dacă ucizi ce este deja sortit să moară.

Dar asta înseamnă nebunie. Iar revolta poate încă să ne dea, chiar la nivelul ei specific, o regulă de acțiune

care să diminueze durerea oamenilor în loc să o sporească. În această lume lipsită de valori, în acest pustiu al inimii în care am trăit, ce însemna, de fapt, revolta asta? Ea făcea din noi oameni care spuneau „nu“. Dar eram în același timp oameni care spuneau „da“. Spuneam „nu“ acestei lumi, absurdității ei esențiale, abstracțiunilor care ne amenințau, civilizației morții care ni se pregătea. Spunând „nu“, afirmam că lucrurile duraseră prea mult, că există o limită care nu poate fi încălcată. Dar în același timp afirmam tot ce era dincoace de această limită, afirmam că există ceva în noi care refuză scandalul și că nu mai este posibil ca umilirea să continue prea multă vreme. Și, desigur, era o contradicție care trebuia să ne pună pe gânduri. Credeam că lumea asta trăiește și luptă fără să aibă o valoare reală. Și iată că totuși luptam împotriva Germaniei, de exemplu. Și toți, în consecință, prin simplul fapt că refuzam și luptam, afirmam ceva.

[Anecdota germană]¹

Dar avea oare acest ceva valoare generală, depășea oare opinia unui individ, putea servi drept regulă de conduită? Răspunsul a fost dat deja. Oamenii despre care vorbesc acceptau să moară în elanul revoltei lor. Iar moartea aceasta dovedea că se jertfeau în folosul unui adevăr care depășea existența lor personală, care se întindea dincolo de destinul lor individual. În fața unui destin potrivit, revoltații noștri apărau o valoare comună tuturor. Când

---

1. Această anecdotă este relatată de Herbert Lotmann în biografia *Albert Camus* (1978) : „[...] ofițeri germani îi auziseră pe niște tineri francezi discutând filosofie la un restaurant; unul dintre băieți a spus că nu există nicio idee pentru care să merite să mori; germanii l-au chemat la masa lor, iar unul dintre ei i-a pus pistolul la tâmplă, cerându-i să repete ce spusese; băiatul a repetat fraza, iar ofițerul l-a felicitat. „Cred că ați dovedit că v-ați înșelat. Ați demonstrat că pentru unele idei merită să mori“ (n.ed.fr.).

oameni erau torturați metodic, când mame se vedeau nevoite să-și condamne copiii la moarte, când dreptii erau îngropați ca niște porci, revoltații aceștia socoteau că se nega ceva din ei, care nu era numai al lor, ci un loc comun pentru care oamenii au o solidaritate gata pregătită. Dar exista în același timp, în toată această absurditate, lecția că ne aflăm cu toții într-o tragedie colectivă, a cărei miză era o demnitate împărtășită, o comuniune a oamenilor care trebuia apărată și menținută, înainte de a mai ști și altceva.

Da, asta este marea lecție a acelor ani teribili, faptul că ofensa adusă unui student din Praga îl atingea și pe un muncitor de la periferia Parisului și că sângele vărsat undeva pe malul unui fluviu din Europa urma să facă un țăran din Scoția să-l verse pe al său pe pământul munților Ardeni, pe care îi vedea pentru prima dată. Și chiar și asta era absurd, o nebunie și imposibil, sau aproape, de închipuit.

De aici încolo știam cum să acționăm și învățam cum, în sărăcia morală cea mai desăvârșită, omul poate găsi destule valori ca să-și regleze conduita. Deoarece, dacă această comuniune a oamenilor, recunoscându-se unii pe ceilalți în trupul și în demnitatea lor, era adevărul, atunci însăși comunicarea, dialogul trebuiau slujite.

Și, pentru a menține comunicarea asta, trebuia ca oamenii să fie liberi, pentru că un stăpîn și un sclav nu au nimic în comun și pentru că nu se poate comunica și vorbi cu un om aservit. Servitutea este o tăcere, cea mai teribilă dintre toate.

Și, pentru a menține comunicarea asta, trebuia și să facem cumva să dispară nedreptatea, pentru că nu există dialog între oprimat și profitor. Invidia este și ea de domeniul tăcerii.

Și, pentru a menține comunicarea asta, trebuia în sfârșit să proscriem minciuna și violența, pentru că omul care